

เครือข่ายอาชญากรรมกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง

Criminal Network and Passport Fraud

อัชราภา ถนัดเดรินทร์¹

ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดกาญจนบุรี

100/22 ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71000, ประเทศไทย

อีเมลติดต่อ: 6480165424@student.chula.ac.th

Acharapa Tanaddernkao²

Kanchanaburi Immigration

100/22 Pak Phraek, Mueang, Kanchanaburi 71000, Thailand

Email: 6480165424@student.chula.ac.th

Received: March 12, 2023 Revised: June 6, 2023 Accepted: June 9, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิยามและลักษณะของเครือข่ายอาชญากรรม รวมไปถึงแนวคิดที่ใช้ในการทำความเข้าใจการปรับตัวและโครงสร้างของเครือข่ายอาชญากรรม เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง และนำไปสู่การเสนอแนวทางในการรับมือและปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรม

จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายอาชญากรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม ที่มีความซับซ้อนและมีพลวัตสูง และสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกประเภทกิจกรรมอาชญากรรม โดยเฉพาะการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง ซึ่งเป็นเครื่องมือสนับสนุนอาชญากรรมร้ายแรงที่มีลักษณะข้ามชาติ เช่น การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน การค้ามนุษย์ และการค้ายาเสพติด เป็นต้น โดยในประเทศไทยพบเครือข่ายการปลอมแปลงหนังสือเดินทางมาเป็นเวลานาน และยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจเครือข่ายอาชญากรรมอย่างลึกซึ้งจึงจำเป็นต้องศึกษาด้วยมุมมองเดียวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis: SNA) ซึ่งให้ความสำคัญกับความสามารถในการฟื้นตัว (Resilience) อันทำให้เครือข่ายอาชญากรรมนั้นยังคงอยู่ได้เป็นระยะเวลานานแม้จะได้รับแรงกระแทกจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือ

¹ ส.ต.ต., ผู้บังคับหมู่.

² Pol.L/C., Squad Leader.

ในการศึกษาโครงสร้างของเครือข่ายอาชญากรรม โดยมีหลักการสำคัญคือการหาศูนย์กลาง (Centrality) หรือผู้มีบทบาทหลักในเครือข่าย ตามแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) อันจะนำไปสู่กลยุทธ์การปฏิบัติของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในการก่อวิน (Disrupt) และปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: เครือข่ายอาชญากรรม; การปลอมแปลง; หนังสือเดินทาง

Abstract

The purpose of this article is to study the definition and characteristics of criminal network as well as the concept to understand how it evolves and its structure so as to analyze the role of criminal network associated with passport fraud leading to the proposal of approaches to tackle and suppress the criminal network.

The study found that criminal network is a form of social network. It is complex and dynamic occurring in every criminal activity especially in passport fraud which is an enabler to transnational serious crimes such as migrant smuggling, human trafficking and drug trafficking. Passport fraud network has been existing in Thailand for a long time and it still remains. To deeply understand the criminal network, it is necessary to study it with Social Network Analysis (SNA) perspective. SNA is a tool to analyze the criminal network's ability of resilience which proves its longevity despite of external and internal impacts. Additionally, SNA is also used to analyze the criminal network's structure as its principle is to calculate the Centrality or the key individuals in the network, according to Social Capital concept. The result of SNA will lead to the development of practical strategies of law enforcement agencies to disrupt and suppress the criminal network efficiently.

Keywords: Criminal Network; Fraud; Passport

1. บทนำ

กิจกรรมอาชญากรรมส่วนมากมีจุดเริ่มต้นมาจากบุคคลหรือคนกลุ่มเล็ก ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็น “อาชญากรรมที่ไร้ระเบียบ” (Disorganized Crime) แต่ในสังคมปัจจุบัน กลุ่มอาชญากรส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาตามภาพลักษณ์ของความเป็นองค์กรตามที่สื่อนำเสนอให้เป็น จึงเป็นไปได้มากกว่าที่จะอธิบายลักษณะของกลุ่มคนเหล่านี้ว่าเป็นเครือข่ายอาชญากร³ อันเกิดจากสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ในหลายประเทศ เครือข่ายอาชญากรรมแทรกซึมเข้าไปทั้งสถาบันรัฐและเอกชน จนเกิด

³ Phil Williams, “Transnational Criminal Network,” last modified May 5, 2001, accessed March 2, 2023, <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mr1382osd.8/>

เป็นความไม่ชัดเจนของเส้นแบ่งระหว่างกิจกรรมที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อีกทั้ง ยังมีการขยายขอบเขตตลาด และปฏิบัติการในพื้นที่ข้ามเขตอำนาจศาลมากยิ่งขึ้น เช่น เครือข่ายอาชญากรชาวจีนในยุโรปที่มีความเกี่ยวข้องกับทั้งอาชญากรรมการค้ามนุษย์ ค้ายาเสพติด ฟอกเงิน และขายสินค้าผิดกฎหมาย หรือเครือข่ายอาชญากรรมของกลุ่มคนที่พูดภาษารัสเซีย ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอยู่ในกลุ่มประเทศ เช่น อาเซอร์ไบจาน คาซัคสถาน และจอร์เจีย และขยายเครือข่ายไปยังยุโรปและอเมริกาเหนือ เป็นต้น⁴ และเมื่อเครือข่ายมีการขยายตลาดอาชญากรรมข้ามเขตพรมแดน กลุ่มอาชญากรจึงจำเป็นต้องมีการปิดบังหรือปลอมแปลงตัวตนด้วยการทุจริตจากหนังสือเดินทาง

หนังสือเดินทางเป็นเอกสารสำคัญประจำตัวที่มีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อใช้เดินทางเข้า-ออกประเทศ ดังนั้น การกระทำผิดที่เกี่ยวกับหนังสือเดินทาง จึงมีเป้าหมายเพื่อเป็นเครื่องมือหรือเป็นการสนับสนุนการกระทำผิดที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายรัฐ ทั้งในมิติด้านพื้นที่ คือใช้หรือผลิตด้วยวิธีการปลอมแปลงจากรัฐหนึ่งโดยมีปลายทางหรือทางผ่านไปยังอีกรัฐหนึ่ง หรือมิติด้านผู้กระทำผิดที่เป็นบุคคลซึ่งมิใช่บุคคลที่มีสัญชาติของรัฐหนึ่งแต่กระทำความผิดโดยการใช้หรือผลิตหนังสือเดินทางปลอมในเขตแดนของรัฐนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความผิดที่เกี่ยวกับหนังสือเดินทางมีความเป็นไปได้สูงที่จะเข้าข่ายการเป็นอาชญากรรมข้ามชาติและมีผู้กระทำผิดร่วมกันในลักษณะเครือข่าย

หนึ่งในอาชญากรรมข้ามชาติที่ใช้การปลอมแปลงหนังสือเดินทางเป็นเครื่องมือสนับสนุนที่สำคัญคือเครือข่ายการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงทางชายแดนของหลายประเทศ เช่น เครือข่ายปลอมแปลงเอกสารการเดินทางและเอกสารแสดงตัวตนในประเทศมาเลเซียที่ทำการช่วยเหลือบุคคลสัญชาติอื่น โดยเฉพาะเวียดนามในการปลอมแปลงอัตลักษณ์ให้เป็นคนสัญชาติมาเลเซีย เพื่อสามารถสมัครขอรับวีซ่าเข้าประเทศออสเตรเลียผ่านระบบออนไลน์ได้ ซึ่งเป็นหนึ่งในไม่กี่สัญชาติที่ได้รับสิทธิพิเศษนี้ ด้วยเหตุนี้ มาเลเซียจึงกลายเป็นพื้นที่เป้าหมายที่สร้างภัยคุกคามให้กับออสเตรเลียในด้านการปลอมแปลงเอกสาร และเป็นแหล่งของเครือข่ายลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานที่สำคัญของรัฐบาลออสเตรเลีย⁵

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ประสบปัญหาการฉ้อโกงหนังสือเดินทางจากเครือข่ายอาชญากรโดยพฤติการณ์ที่พบคือ ผู้ซื้อไม่ได้ติดต่อผู้ขายโดยตรง หรือผู้ขายก็ไม่ได้เป็นผู้ปลอมแปลงหนังสือเดินทางเองแต่อย่างใด แต่กระบวนการตั้งแต่การผลิต การขาย การจัดหาสินค้า การหาลูกค้า และการซื้อ มักจะเกิดขึ้นผ่านคนกลางเสมอ โดยจากการนำเสนอข่าวพบว่า มีการเรียกกลุ่มผู้กระทำความผิดเหล่านี้ว่าเป็นขบวนการ เช่น เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2564 ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานีจับกุมตัว นายสมศักดิ์ อายุ 42 ปี โดยให้การ

⁴ Adrian James, "Criminal Networks, Illegal Immigration and the Threat to Border Security," *International Journal of Police Science and Management* 7, no. 4 (December 2005): 219-229.

⁵ Nino Bucci, "Criminals Faking Malaysian Identities to Obtain Australia Visas, Exploiting Cosy International Relationship," last modified September 16, 2018, accessed March 2, 2023, <https://www.abc.net.au/news/2018-09-16/criminals-faking-malaysian-identities-to-obtain-australia-visa/10237506/>

รับสารภาพว่าเป็นตัวกลางผู้รับมอบและส่งงานให้เพื่อนชาวเมียนมาที่เป็นผู้ทำการปลอมแปลงหนังสือเดินทางอีกทอดหนึ่ง⁶ หรืออีกกรณีหนึ่งคือ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงใหม่ ได้จับกุมตัวผู้ต้องหาชาวเมียนมา 2 ราย และชาวเวียดนาม 1 ราย โดยพบว่า ผู้ถูกจับกุมทั้ง 3 รายเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรไทยอย่างถูกต้อง แต่หลังจากนั้นได้ติดต่อผู้ประสานชาวจีนเพื่อช่วยเหลือปลอมรอยตราประทับการอนุญาตอยู่ต่อในราชอาณาจักร⁷ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่ทำงานในประเทศไทยได้นานขึ้นซึ่งกรณีนี้พบว่า มีการปลอมตราประทับเกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย โดยทั้งหมดนี้เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองคาดว่าทำกันเป็นขบวนการและหลอกลวงชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้าน จากทั้งสองกรณีนี้พบว่า ผู้กระทำผิดมิได้มีเพียงแค่ผู้ผลิต แต่ยังมีผู้ร่วมกระทำผิดที่มีบทบาทอื่นอีกในกิจกรรมอาชญากรรมนี้ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงถึงกันได้ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม หรือไม่ว่าจะเป็นสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอก็ตาม ดังนั้น เมื่อพิจารณารูปแบบการรวมกลุ่มและบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดแล้ว ก็สามารถมองได้ว่าเป็นอาชญากรในลักษณะเครือข่ายนั่นเอง

เครือข่ายอาชญากรรมที่ซับซ้อนมีแนวโน้มที่จะประกอบธุรกิจอาชญากรรมที่ร้ายแรง และมีความสามารถในการแทรกซึมระบบเศรษฐกิจ ส่งผลให้ฐานรากศีลธรรมอันดีของประชาชนถูกทำลาย และการบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นผลผ่านการทุจริต ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็นในการศึกษาเครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง ทั้งจากกรณีตัวอย่างในต่างประเทศ และกรณีศึกษาของประเทศไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดในการทำความเข้าใจโครงสร้างเครือข่ายอาชญากรรมอันจะนำไปสู่กลยุทธ์ในการปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรมในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. นิยามและลักษณะของเครือข่ายอาชญากรรม

เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต ไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว มีความเป็นอิสระ โดยแต่ละคนต่างก็สามารถเป็นศูนย์กลางหรือทำหน้าที่สานสัมพันธ์ระหว่างคนหรือกลุ่มให้ทำงานต่อเนื่องได้ ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนมาก⁸

⁶ คมชัดลึก, “ตม. สุราษฎร์ธานี จับแก๊งปลอมพาสปอร์ตคาบ้าน,” คอลัมน์ อาชญากรรม, *คมชัดลึก*, 4 มิถุนายน 2564, สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2566, <https://www.komchadluek.net/news/469201/>

⁷ ผู้จัดการออนไลน์, “รวบคดีสามเหลี่ยมทองคำ 2 สาวพม่า 1 สาวเวียดนามจ้างชาวจีนปลอมตราประทับต่อวีซ่าอยู่ไทย,” คอลัมน์ ภาคเหนือ, *ผู้จัดการ*, 17 ธันวาคม 2565, สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2566, <https://wwwmgronline.com/local/detail/9650000119620/>

⁸ กุลทัต หงส์ขยางกูร และ ปรัชญานันท์ เทียงจรรยา, “การสร้างและการบริหารเครือข่าย,” *แก้ไขครั้งล่าสุด* 22 กันยายน 2563, สืบค้นเมื่อ 2566, http://www.hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf/

เครือข่ายอาชญากรรมมีลักษณะและรูปแบบความสัมพันธ์พื้นฐานไม่แตกต่างจากเครือข่ายสังคม ดังนั้น การทำความเข้าใจเครือข่ายอาชญากรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นักวิจัยจำนวนมากจึงทำความเข้าใจแนวคิดเครือข่ายทางสังคมด้วยเช่นกัน พบว่าเครือข่ายทางสังคมเทียบได้กับผืนผ้าที่มีชีวิตของสังคม ที่ฝังด้วยผู้คนในแต่ละวงโคจรแห่งความสัมพันธ์ที่ต่างกัน⁹ ดังนั้นแล้ว การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าสิ่งที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของแต่ละบุคคล สามารถส่งผลต่อการตัดสินใจและสร้างระบบความเชื่อของบุคคลนั้นได้อย่างไร

เครือข่ายอาชญากรรมมีความคล้ายคลึงกับเครือข่ายสังคมนั้นคือ โดยธรรมชาติแล้วจะไม่อยู่นิ่ง แต่จะมีพลวัตอยู่ตลอดเวลา เครือข่ายอาชญากรรมสามารถเปลี่ยนโครงสร้างตัวเองได้จากหลายปัจจัย อาทิ ผลกระทบจากโอกาสใหม่ทางธุรกิจ ผลกระทบจากการแข่งขัน หรือผลกระทบจากการควบคุมทางกฎหมาย ซึ่งเหล่านี้อาจนำไปสู่ทั้งหายนะ การหยุดชะงัก หรือการปรับตัวของเครือข่ายก็เป็นได้¹⁰ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันท่ามกลางสมาชิกในเครือข่ายนั้นโดยหลักแล้วจะเป็นแนวระนาบ ซึ่งตรงข้ามกับลักษณะความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นที่มีรูปแบบการเชื่อมโยงในแนวตั้ง คุณลักษณะนี้เองที่ทำให้เครือข่ายมีความได้เปรียบมากกว่าองค์กรที่มีความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น ในด้านการฟื้นตัวจากการถูกโจมตี

แม้ว่าจะไม่มีการกำหนดนิยามและประเภทของเครือข่ายอาชญากรรมอย่างเป็นทางการ แต่กระนั้น องค์การตำรวจแห่งสหภาพยุโรป (Europol) ได้ระบุความเป็นเครือข่ายอาชญากรรมให้เป็นประเภทของอาชญากรรมร้ายแรงและอาชญากรรมข้ามชาติ ภายใต้นโยบายความร่วมมือด้านความมั่นคงภายในสหภาพเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากอาชญากรรมร้ายแรงและองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนี้ 1) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ 2) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน 3) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด 4) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการฉ้อโกง อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเงิน 5) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการโจรกรรมทรัพย์สินในลักษณะองค์กร 6) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแหวดล้อม และ 7) เครือข่ายอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าอาวุธผิดกฎหมาย¹¹

3. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายอาชญากรรม

เครือข่ายอาชญากรรมถูกตีความได้ว่าเป็นเครือข่ายทางสังคม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา นักวิจัยจำนวนหนึ่งจึงได้ศึกษาโครงสร้างเครือข่ายอาชญากรรมโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis: SNA) หมายถึง เครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และโครงสร้าง

⁹ Gisela Bichler, *Understanding Criminal Networks: A Research Guide* (United States: University of California Press, 2019), 26-47.

¹⁰ Paul A. C. Duijin, Victor Kashirin and Peter M. A. Slood, "The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption," last modified February 28, 2014, accessed April 13, 2023, <https://www.doi.org/10.1038/srep04238/>

¹¹ Julie Ayling, "Criminal Organizations and Resilience," *International Journal of Law, Crime and Justice* 4, no. 37 (December 2009): 182-196.

ของเครือข่าย โดยมีหลักการคือ การเก็บข้อมูลของ โหนด (Nodes) ซึ่งหมายถึง คน วัตถุ เหตุการณ์ หรือแนวคิด และ ลิงค์ (Links) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง โหนด (Nodes) เพื่อนำมาวัดและวิเคราะห์ด้วยเทคนิคทางคณิตศาสตร์หรือคอมพิวเตอร์ และสร้างเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อค้นหาและประเมินโครงสร้างเครือข่าย ทำให้แนวคิดนี้ถูกใช้เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการสืบสวนอาชญากรรมจากมุมมองความเป็นเครือข่าย¹²

3.1 แนวคิดการฟื้นตัว (Resilience) กับการคงอยู่ของเครือข่ายอาชญากรรม

เครือข่ายอาชญากรรมถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับเครือข่ายทางสังคมประเภทอื่น เครือข่ายอาชญากรรมมีสมรรถภาพในการฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วกว่ามากจากการถูกก่อวินาศกรรม (Disruption)¹³ โดยจูลี เอลิง (Julie Ayling) ได้นิยามการฟื้นตัวของเครือข่ายอาชญากรรมโดยอ้างอิงจากริบทการฟื้นตัวในระบบนิเวศว่าเป็นความสามารถในการดูดซับและทนต่อการโจมตีและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น¹⁴

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเครือข่ายอาชญากรรมด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม ชี้ว่าความคล่องตัวและความยืดหยุ่นของโครงสร้างสังคมของเครือข่ายอาชญากรรมทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความสามารถในการฟื้นตัวเพื่อสู้กับกลยุทธ์การบังคับใช้กฎหมายแบบดั้งเดิมได้ดี¹⁵ สาเหตุหลักเนื่องจากเครือข่ายอาชญากรรมอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบพลวัต กล่าวคือ มีความกดดันจากคู่แข่งและแรงต่อต้านจากรัฐอยู่ตลอดเวลา อันเป็นความท้าทายต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ดังนั้น เพื่อให้รอดพ้นจากการถูกจับกุมและเพื่อให้ปฏิบัติการกิจสำเร็จ เครือข่ายอาชญากรรมจะต้องมีความยืดหยุ่นมากพอที่จะปรับตัวต่อเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เปลี่ยนไป เช่น การเกิดคู่แข่งใหม่ การแก้ไขกฎหมาย ตลาดสินค้าที่เปลี่ยนไป หรือเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ เป็นต้น รวมถึงการต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในด้วย เช่น การแตกแยก การผสมรวม หรือการจัดระบบเครือข่ายใหม่ เป็นต้น เห็นได้จากกรณีศึกษาการค้ายาเสพติดข้ามชาติที่ผ่านมา พบว่าความยืดหยุ่นคือบรรทัดฐานของเครือข่ายอาชญากรรม และพบได้ในตลาดอาชญากรรมประเภทอื่นด้วย เช่น การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานหรือแม้แต่อาชญากรรมตามท้องถนน¹⁶

จากการเก็บข้อมูลขององค์การตำรวจแห่งสหภาพยุโรป (Europol) พบว่าเครือข่ายลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานเป็นเครือข่ายที่พิสูจน์แล้วว่ามี ความยืดหยุ่น ฟื้นตัวเร็ว และปรับตัวได้ดีต่อการกีดกันการบังคับใช้กฎหมาย โดยสามารถปรับเปลี่ยนเส้นทางอพยพเข้าสู่เขตพรมแดนยุโรปได้อย่างรวดเร็ว และยังคงพบว่ามีเครือข่าย

¹² Carlo Morselli, "Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network," *Journal of Contemporary Criminal Justice* 24, no. 4 (November 2010): 382-392.

¹³ Lucia Cavallaro et al., "Disrupting Resilient Criminal Networks through Data Analysis: The Case of Sicilian Mafia," *Public Library of Science* 15, no. 7 (August 2020), 1-22.

¹⁴ Julie Ayling, "Criminal Organizations and Resilience," 182-196.

¹⁵ Paul A. C. Duijn, Victor Kashirin and Peter M. A. Slood, "The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption," last modified February 28, 2014, accessed April 13, 2023.

¹⁶ Carlo Morselli, "Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network," 382-392.

อาชญากรรมอื่นในยุโรป ก็ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานมากขึ้น โดยพบว่ามากกว่าร้อยละ 90 ของผู้โยกย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ยุโรปแบบผิดกฎหมาย มีการใช้บริการที่จัดให้โดยกลุ่มเครือข่ายดังกล่าว ซึ่งรวมถึงบริการจัดหาหนังสือเดินทางปลอมด้วย¹⁷

การฟื้นตัวไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดที่ทำให้นักอาชญาวิทยาสามารถเข้าใจการดำรงอยู่เป็นระยะเวลา ยาวนานของบางเครือข่ายอาชญากรรมได้ดียิ่งขึ้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงมุมมองทางยุทธศาสตร์และในเชิงปฏิบัติ ในการบังคับใช้กฎหมายกับเครือข่ายอาชญากรรมด้วย

3.2 แนวคิดต้นทุนทางสังคม (Social Capital) กับการปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรม

แนวคิดต้นทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ประโยชน์ที่ได้จากเครือข่ายทางสังคม ได้แก่ การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร การเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ความเป็นปึกแผ่น และความไว้วางใจ พอล เอ. ซี. ดูยีน (Paul A. C. Duijin), วิคเตอร์ คาชิริน (Victor Kashirin) และปีเตอร์ เอ็ม. เอสลูต (Peter M. A. Sloot) ได้นิยามการก่อวินาศกรรม (Disrupt) เครือข่ายไว้ว่า เป็นการที่เครือข่ายมีความสั่นคลอน และอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถกระจายข้อมูล สินค้า และความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเสนอแนะกลยุทธ์ การก่อวินาศกรรมและปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรมด้วยแนวคิดต้นทุนทางสังคม (Social Capital)¹⁸

เครือข่ายอาชญากรรมนั้นไม่แตกต่างจากรูทที่ถูกกฎหมายในประการที่ต้องอาศัยการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม และพึ่งพาความสามารถในการตั้งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานมาใช้ โดยประโยชน์จากการมีเครือข่ายทางสังคมนี้เรียกว่า ต้นทุนทางสังคม ซึ่งแนวคิดต้นทุนทางสังคมจะมุ่งความสนใจไปที่ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของสมาชิกภายในเครือข่ายอาชญากรรม¹⁹ โดยวัตถุประสงค์หลักของการใช้การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม ในการศึกษาโครงสร้างเครือข่ายอาชญากรรมคือ เพื่อคำนวณหาสมาชิกในเครือข่ายที่มีอิทธิพลหรือความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นอย่างมีนัยสำคัญตามแนวคิดต้นทุนทางสังคม ซึ่งโดยหลักการแล้วคือการคำนวณหาความเป็นศูนย์กลาง (Centrality)²⁰

ตำแหน่งศูนย์กลางที่สำคัญของเครือข่ายอาชญากรรมมี 2 ประเภท ดังนี้ 1) ศูนย์กลางเครือข่าย (Degree Centrality) คือสมาชิกที่มีการติดต่อโดยตรงกับสมาชิกอื่นในกลุ่มย่อยเดียวกัน โดยสมาชิกที่มีค่าศูนย์กลางเครือข่ายสูงจะอยู่ในตำแหน่งที่มีอิทธิพล เนื่องจากมีความสำคัญต่อการเคลื่อนย้ายข้อมูลและทรัพยากรตลอดทั้งเครือข่าย และเรียกตำแหน่งนี้ว่า ฮับ (Hub) โดยที่เครือข่ายใดที่มีจำนวน ฮับ (Hub) น้อย จะมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ (Centralized) ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกโจมตีแบบที่มุ่งเป้าหมายไปที่ศูนย์กลางเครือข่ายมากกว่าเครือข่ายที่มีลักษณะกระจายศูนย์อำนาจ (Decentralized) และ 2) ศูนย์กลางเชื่อมต่อ

¹⁷ Europol, “EU Policy Cycle – EMPACT,” last modified January 20, 2022, accessed April 13, 2023. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact/>

¹⁸ Paul A. C. Duijin, Victor Kashirin and Peter M. A. Sloot, “The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption,” last modified February 28, 2014, accessed April 13, 2023.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Carlo Morselli, “Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network,” 382-392.

(Betweenness Centrality) คือสมาชิกที่มีการติดต่อกับสมาชิกในกลุ่มย่อยอื่น ดังนั้นศูนย์กลางเชื่อมต่อจึงแสดงถึงความสามารถของสมาชิกในการควบคุมการไหลเวียนของการเชื่อมโยงแหล่งทรัพยากรภายในเครือข่าย และเรียกตำแหน่งนี้ว่า ผู้ประสาน (Broker) นอกจากนี้ เครือข่ายยังต้องพึ่งพาตำแหน่ง ผู้ประสาน (Broker) ในการเข้าถึงทรัพยากรที่กลุ่มย่อยนั้นไม่สามารถเข้าถึงเองได้ ด้วยความสำคัญดังกล่าวของศูนย์กลางเชื่อมต่อ การโจมตีสมาชิกในตำแหน่งนี้จึงเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่สำคัญในการปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรม²¹

ผลการศึกษาเครือข่ายค้ายาเสพติดที่เป็นกลุ่มย่อยของเครือข่ายอาชญากรรมหลัก ด้วยการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมพบว่า ตำแหน่งในเครือข่ายที่ต่างกันส่งผลต่อการถูกจับกุมที่ต่างกัน กล่าวคือ สมาชิกที่มีค่าศูนย์กลางเครือข่ายสูงมีโอกาสที่จะถูกจับกุมมากกว่า ส่วนสมาชิกที่มีค่าศูนย์กลางเชื่อมต่อสูง มีโอกาสที่จะถูกจับกุมน้อยกว่า และพบว่าสมาชิกที่มีระดับความเป็น ผู้ประสาน (Broker) สูง ก็มีแนวโน้มที่จะไม่ใช่สมาชิกองค์กรหลัก ดังนั้น กลยุทธ์ในการโจมตีเป้าหมายของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย จึงควรพิจารณาโครงสร้างเครือข่ายของผู้กระทำผิดมากกว่าที่จะสนใจที่ชื่อเสียงและสถานะของผู้กระทำผิดภายในองค์กรอาชญากรรมเพียงอย่างเดียว²²

4. เครือข่ายอาชญากรรมกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง

หนังสือเดินทาง หมายถึง เอกสารสำคัญประจำตัว ไม่ว่าจะมิรูปลักษณ์ใด ที่รัฐบาลไทย รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศ ออกให้แก่บุคคลใด เพื่อใช้แสดงตนในการเดินทางระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ หนังสือเดินทางจึงเป็นเสมือนทั้งวัตถุและสัญลักษณ์ที่พิสูจน์ความเป็นสมาชิกของรัฐ ซึ่งสถานะความเป็นประชากรของภาครัฐก็จะนำมาซึ่งสิทธิที่พลเมืองพึงจะได้รับจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหนังสือเดินทางเป็นเครื่องมือยืนยันตัวตน นอกจากนี้ หนังสือเดินทางยังแสดงถึงศักยภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของภาครัฐด้วย ดังที่ได้มีการจัดอันดับความทรงอำนาจของหนังสือเดินทางแต่ละรัฐจากดัชนีวัดความสามารถในการเดินทางเข้าเขตแดนของรัฐอื่นโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการตรวจลงตราวีซ่า (Visa) และด้วยสิทธิอันล้ำค่าที่หนังสือเดินทางมีให้แก่บุคคลผู้ถือเอกสารนี้โดยถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เกิดความต้องการเป็นเจ้าของหนังสือเดินทางด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างออกไป ตั้งแต่เพื่อการเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อการท่องเที่ยว ทำงาน เรียน อพยพ ลี้ภัย จนถึงการใช้เป็นเอกสารยืนยันตัวตนสำหรับการเปิดบัญชีธนาคาร หรือการเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้ที่มองเห็นโอกาสในการกระทำผิดจึงใช้ช่องทางตามกลไกตลาดในการผลิต จัดหา และใช้หนังสือเดินทาง ทั้งที่เป็นฉบับจริงและปลอม เพื่อวัตถุประสงค์ในการหลอกลวง และนำไปสู่อาชญากรรมอื่นอีกมากในหลายพื้นที่ของโลก

เป้าหมายของการใช้หนังสือเดินทางปลอมที่สำคัญคือการปิดบังตัวตน ซึ่งผู้ที่มีเจตนาเช่นนั้นนอกจากจะเป็นอาชญากรที่ต้องการหลบหนีการถูกจับกุมจากการกระทำความผิดอื่น ที่อาจเกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต อีกจำนวนไม่น้อยคือการใช้จากผู้อพยพ²³ ที่มีจุดประสงค์เพื่อหลบหนีจากความยากจนหรือ

²¹ Paul A. C. Duijin, Victor Kashirin and Peter M. A. Slood, "The Relative Ineffectiveness of Criminal Network Disruption," last modified February 28, 2014, accessed April 13, 2023.

²² Carlo Morselli, "Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network," 382-392.

²³ Adrian James, "Criminal Networks, Illegal Immigration and the Threat to Border Security," 219-229.

ภัยคุกคามภายในประเทศ และไปตั้งรกรากอยู่ในประเทศที่มีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยและเอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงชีพมากกว่า โดยกลุ่มคนเหล่านี้หากไม่ลักลอบเข้าประเทศปลายทางผ่านช่องทางธรรมชาติและอาศัยอย่างผิดกฎหมาย ก็จะใช้เอกสารการเดินทางปลอมยื่นแสดงต่อเจ้าหน้าที่ เพื่อปิดบังหรือเปลี่ยนอัตลักษณ์ตน เพื่อให้สามารถเข้าและอาศัยในประเทศนั้นได้ ซึ่งเอกสารปลอมดังกล่าวได้มาจากผู้ประสานซึ่งอาจเป็นเครือข่ายผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐาน ที่แสวงหาผลประโยชน์จากความสิ้นหวังและความเปราะบางของผู้อพยพ โดยจะเสนอบริการตั้งแต่จัดหาหนังสือเดินทางปลอม จัดหาที่พัก อำนาจสะดวกในการเดินทาง ไปจนถึงช่วยเหลือให้เปลี่ยนรูปลักษณะภายนอกให้เหมือนกับบุคคลในหนังสือเดินทางนั้นมากที่สุด (Impostor)²⁴

เครือข่ายอาชญากรรมที่มีการกระทำผิดเกี่ยวข้องกับการการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง เป็นภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงกับหลายประเทศ จากงานวิจัยในนามของสำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime: UNODC) และสำนักงานสนับสนุนภาค (Regional Support Office: RSO) ในปี ค.ศ. 2021 เรื่อง การคอร์รัปชันในฐานะเครื่องมือที่เอื้อประโยชน์ให้การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานและการค้ามนุษย์ ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยืนยันได้ว่า เอกสารการเดินทางหรือเอกสารที่ยืนยันตัวตนปลอมเป็นส่วนสำคัญที่เอื้อประโยชน์ให้การลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานและการค้ามนุษย์ และสรุปได้ว่าการฉ้อโกงทางเอกสารเป็นบริบทสำคัญของการทุจริตในหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการที่เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานและผู้ทำธุรกิจค้ามนุษย์ด้วยการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับระบบงานภายในและการผลิตเอกสารของภาครัฐ หรือเต็มใจทุจริตในการรับรองเอกสารที่รู้อยู่แล้วว่าเป็นเอกสารปลอมและนอกจากนี้ ยังพบว่าแรงงานข้ามถิ่นฐานจำนวนมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดินทางโดยผ่านผู้ประสานที่ไม่มีใบอนุญาตถูกต้อง ด้วยเอกสารการเดินทางปลอมที่ได้รับผ่านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ลักลอบและเจ้าหน้าที่ที่ทุจริต²⁵ จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ลักลอบขนผู้โยกย้ายถิ่นฐานและการค้ามนุษย์มีการทำงานเป็นเครือข่าย กล่าวคือมีการสร้างความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงไปถึงเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้ได้รับการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติภารกิจ ถึงแม้จะสรุปไม่ได้ว่าทั้งสองฝ่ายมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในรูปแบบใด แต่อาจอนุมานได้ว่าต่างฝ่ายย่อมต้องมีความเชื่อใจกันและมีผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกันอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ จากการศึกษาของโทมัส ฮอท (Thomas Holt) และจิน ลี (Jin Lee) ซึ่งวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ขายเอกสารยืนยันตัวตนที่ถูกปลอมแปลงบนเว็บไซต์ปิด (Dark Web) และ เว็บไซต์เปิด (Open Web) ได้สนับสนุนความเชื่อมโยงระหว่างผู้กระทำผิดและเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากข้อมูลที่ผู้ขายให้ไว้บนหน้าเว็บไซต์เพื่อโฆษณาหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับการผลิตเอกสารชี้ให้เห็นว่า ผู้ขายมีเครือข่ายเป็นกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงขั้นตอนการผลิตเอกสารและวัสดุในการผลิต ซึ่งอาจเป็นการเข้าถึงบุคลากรและระบบภายในหน่วยงานราชการได้²⁶

²⁴ NLTimes, "Sharp Increase in Forged Documents Submitted by Asylum Seekers," last modified May 28, 2022, accessed January 20, 2023, <https://www.nltimes.nl/2022/05/28/sharp-increase-forged-documents-submitted-asylum-seekers/>

²⁵ UNODC and RSO, "Corruption as a Facilitator of Smuggling of Migrants and Trafficking in Persons in the Bali Process Region with a Focus on Southeast Asia," last modified March 30, 2022, accessed February 3, 2023, https://www.unodc.org/roseap/uploads/archive/documents/Publications/2021/Corruption_of_SoM_and_TIP_with_focus_on_Southeast_Asia_Mar2021.pdf/

²⁶ Thomas J. Holt and Jin R. Lee, "A Crime Script Analysis of Counterfeit Identity Document Procurement Online," *Deviant Behavior* 43, no. 2 (October 2020): 285-302.

เครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทางอาจกระทำผิดในรูปแบบอื่นด้วย เช่น ในสนามบินนานาชาติฮีทโธรว (Heathrow) ในประเทศอังกฤษ มีการจับกุมผู้กระทำผิดพร้อมของกลางคือ เอกสารปลอมที่ได้รับมาจากเครือข่ายอาชญากร กว่าสิบลายในแต่ละสัปดาห์ นอกจากนี้ยังตรวจพบพัสดุที่บรรจุหนังสือเดินทางปลอมเป็นประจำ ณ ด่านตรวจสินค้าตามชายแดนของอังกฤษ ซึ่งจากการสืบสวนขยายผลพบว่าเอกสารเหล่านี้มักมีการปลอมแปลงเกิดขึ้นที่ประเทศไทย ซึ่งตามรายงานให้คำจำกัดความว่าเป็นสถานที่ซึ่งกิจการเครือข่ายการปลอมแปลงเอกสารมีความเฟื่องฟู²⁷

แม้ว่าคำกล่าวข้างต้นนี้จะถือเป็นการสรุปประมาทกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอยู่ไม่น้อย แต่นั่นก็มีใช้เพียงครั้งเดียวที่พบข้อกล่าวหาเจกเช่นนี้จากนานาชาติ เพราะภายหลังจากเหตุระเบิดที่ราชประสงค์ ในปี พ.ศ. 2555 ที่ผู้กระทำผิดใช้หนังสือเดินทางปลอมเข้ามาในประเทศไทย อันเป็นคดีสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงส่งผลให้ไทยต้องสูญเสียความเชื่อมั่นจากนานาชาติ²⁸ ยิ่งไปกว่านั้นประเทศสหรัฐอเมริกาและนานาชาติก็ต่อว่าประเทศไทยเป็นแหล่งของขบวนการปลอมแปลงหนังสือเดินทางระดับโลก²⁹ และแม้แต่เจ้าหน้าที่ในภาครัฐเองยังให้ความเห็นว่า ประเทศไทยเป็นพื้นที่เป้าหมายที่ดึงดูดอาชญากรเนื่องจากค่อนข้างเข้าออกง่าย และอาชญากรยังสามารถต่อรองกับเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายบางคนได้อีกด้วย³⁰

5. เครือข่ายอาชญากรรมกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทางในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ประสบปัญหาการฉ้อโกงหนังสือเดินทาง ซึ่งจากสถิติการจับกุมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเดินทางของกองกำกับการสืบสวนปราบปราม กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 รวมถึงการแถลงผลการจับกุมจากสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และการนำเสนอข่าวพบว่า รูปแบบการปลอมแปลงหนังสือเดินทางที่พบในประเทศไทย ได้แก่ การปลอมหนังสือเดินทางทั้งเล่ม (Counterfeiting) การปลอมแปลงส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเดินทาง (Forgery) การใช้หนังสือเดินทางฉบับจริงของผู้อื่นที่มีใบหน้าเหมือน (Impostor) และการปลอมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเดินทาง โดยหลายกรณีพบว่า การผลิตเอกสารปลอมเหล่านี้เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยมีทั้งคนไทยและคนต่างชาติเป็นผู้กระทำผิด

การจับกุมเครือข่ายผู้ผลิตและจำหน่ายหนังสือเดินทางปลอมรายใหญ่ของประเทศไทยเกิดขึ้นในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 โดยสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองสามารถจับกุม นายฮามิด เรซา จาฟารี (Hamid Reza Jafary) อายุ 48 ปี ผู้ต้องหาชาวอิหร่าน ฉายา ดอกเตอร์ (Doctor) นักปลอมแปลงหนังสือเดินทาง พร้อมผู้ร่วมขบวนการชาวปากีสถานอีก 5 ราย โดยพบของกลาง อาทิ แท่นปั๊มลายกระดาษ เครื่องปั๊มลายนูน

²⁷ Adrian James, "Criminal Networks, Illegal Immigration and the Threat to Border Security," 219-229.

²⁸ กรวิไล เทพพันธ์กุลงาม, "ความผิดฐานปลอมแปลงหนังสือเดินทางในมิติป้องกันปราบปรามและคุ้มครอง," แก๊ซเซตล่าสุด 2557, สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2566, <https://www.prachatai.com/journal/2014/07/54792/>

²⁹ พีพีทีวี ออนไลน์, "พาสปอร์ตปลอม ภัยข้ามชาติ," คอลัมน์ ประเด็นร้อน, พีพีทีวี ออนไลน์, 1 กุมภาพันธ์ 2559, สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2566, <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/22793/>

³⁰ Jon Henley, "How Thailand's Trade in Fake Passports Fuels Crime Gangs around the World," last modified Mar 10, 2014, accessed February 8, 2023, <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/10/thailand-trade-fake-passports-crime-gangs-world/>

แท่นแม่พิมพ์ แท่งสำหรับเจาะรู ตราประทับของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง แผ่นปะการตรวจลงตราประเทศไทย และหนังสือเดินทางที่เตรียมทำส่งชาย 173 เล่ม โดยนายฮามิดอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาแล้วกว่า 25 ปี และทำหนังสือเดินทางปลอมส่งให้แก่ลูกค้าทั่วโลก โดยอาศัยเทคโนโลยีระดับสูง และความชำนาญที่ตกทอดมาตั้งแต่รุ่นพ่อ และหลังจากการสืบสวนขยายผล ยังสามารถจับกุม นายโมฮัมหมัด รามซาน (Mahammad Rumzan) หรือจอห์นนี่ เพนเตอร์ (Johny Painter) อายุ 57 ปี สัญชาติปากีสถาน ได้ใน 2 เดือนต่อมา พร้อมของกลางคือ หนังสือเดินทางที่ถูกปลอมแปลงจำนวน 6 เล่ม ซึ่งกำลังนำไปส่งให้ลูกค้า ซึ่ง 4 ใน 6 เล่ม เป็นหนังสือเดินทางที่มีการแจ้งหายไว้ โดยนายโมฮัมหมัดอ้างว่าตนได้รับว่าจ้างจากขบวนการ ดอกเตอร์ (Doctor) ให้มีหน้าที่เย็บหนังสือเดินทางเข้าเล่ม ในราคาเล่มละ 2,000 - 3,000 บาท จากนั้นต่อมา ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองได้แถลงข่าวจับกุมนายอับดุลลา กานีโบลี (Abdullah Ghani Bhor) หรือนามแฝง “บาบู” อายุ 59 ปี สัญชาติปากีสถานซึ่งเป็นเครือข่ายแก๊งดอกเตอร์ (Doctor) โดยจับกุมตัวได้จากการสืบสวนขยายผลเช่นกัน³¹

จากคดีดังกล่าวพบว่า กลุ่มของผู้กระทำผิดมีการกระทำในลักษณะเครือข่ายอาชญากรรม กล่าวคือ มีความสัมพันธ์กันในระหว่างสมาชิก โดยอาจไม่ได้เป็นความสัมพันธ์แบบลำดับขั้น แต่ยังรักษาความสัมพันธ์ได้จากความไว้วางใจและได้รับผลประโยชน์ต่างตอบแทนในทางธุรกิจ เช่น กรณีที่นายโมฮัมหมัด รามซาน อ้างว่าได้รับการว่าจ้างมาอีกที แสดงให้เห็นว่านายโมฮัมหมัดเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอาชญากรรม แต่อาจไม่ได้รับคำสั่งโดยตรงจากผู้ที่มีอำนาจมากกว่า นอกจากนี้ การที่นายดอกเตอร์ (Doctor) ได้รับสืบทอดความชำนาญมาตั้งแต่รุ่นพ่อก็สามารถมองได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายทางสังคมที่มีการถ่ายทอด หรือแบ่งปันความรู้ ข้อมูล และแนวคิดในทางผิดกฎหมาย จึงเป็นลักษณะเครือข่ายอาชญากรรมเช่นกัน

นอกจากนี้ ยังพบกรณีการกระทำผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความมั่นคงต่อประเทศไทยที่สำคัญอีกหนึ่งตัวอย่าง ได้แก่ กรณีการหายสาบสูญของเที่ยวบิน เอ็มเอช 370 (MH370) ของสายการบินมาเลเซียแอร์ไลน์ ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2557 ขณะกำลังเดินทางจากท่าอากาศยานนานาชาติกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ไปยังท่าอากาศยานนานาชาติปักกิ่ง ประเทศจีน ซึ่งจากรายงานชื่อผู้โดยสารที่หายไปพร้อมกับเที่ยวบินนี้พบชายชาวอิหร่าน 2 ราย คือ พัวเรีย นัว โมฮัมหมัด (Pouria Nour Mohammad) อายุ 19 ปี และซีเยส มุฮัมหมัด ลีซ่า เดียลาวา (Seyed Mohammad Rezar Delawar) อายุ 29 ปี ซึ่งมีความหวังว่าตนจะได้หลบหนีไปเป็นผู้ลี้ภัยในยุโรป จากการรายงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียพบว่า พัวเรีย นัว โมฮัมหมัด ใช้หนังสือเดินทางออสเตรเลียในการเดินทาง ส่วนนายดีลาวา (Delawar) ใช้หนังสือเดินทางอิตาลี ซึ่งหนังสือเดินทางของทั้งคู่ถูกพบว่า เป็นหนังสือเดินทางที่ถูกขโมยไปจากนักท่องเที่ยวที่จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย และมีการแจ้งหายในระบบขององค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Police Organization: INTERPOL) ไว้ในปี พ.ศ. 2555 และทั้งคู่ได้พยายามใช้การปลอมแปลงในรูปแบบของการใช้หนังสือเดินทางฉบับจริงของผู้อื่นที่มีใบหน้าเหมือนในการเดินทางครั้งนี้³²

³¹ เติลนิวส์, “จับเครือข่ายแก๊ง ดอกเตอร์ ปลอมพาสปอร์ตระดับโลก,” คอลัมน์ ข่าวทั่วไทย, เติลนิวส์, 22 กรกฎาคม 2559, สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2566, <https://www.d.dailynews.co.th/regional/510766/>

³² Saeed Kamali Dehghan, “Iranians Travelling on Flight MH370 on Forged Passports Not Linked to Terror,” last modified March 11, 2014, accessed April 6, 2023, <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/11/passengers-malaysian-plane-mh370-iranian-forged-passports/>

การโจรกรรมหนังสือเดินทาง เป็นเหตุการณ์ที่พบได้บ่อยครั้งในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เชื่อว่าหนังสือเดินทางที่ถูกขโมยไปขายทอดตลาดมีหลายร้อยเล่มในแต่ละปี³³ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ เดอะ การ์เดียน (The Guardian) ได้เปิดเผยข้อมูลการค้นคว้าของ จอห์น เฮลลี่ (Jon Henley) ใจความว่า ธุรกิจการโจรกรรมเอกสารในประเทศไทยเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1980 จากการที่กลุ่มอาชญากรชาวไทยได้จ้างพนักงานโรงแรม คนนำเที่ยว และผู้ขายบริการทางเพศให้ขโมยบัตรเครดิตและหนังสือเดินทางจากนักท่องเที่ยว ซึ่งสัญชาติเป้าหมายคือทวีปยุโรป ประเทศอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย โดยภายหลังกลุ่มอาชญากรได้อาศัยประสบการณ์ความชำนาญและเทคนิคที่ซับซ้อน ให้บริการครบวงจรตั้งแต่จัดหาหนังสือเดินทางปลอมแปลง แก้ไข ไปจนถึงขายต่อให้กับใครก็ตามที่พร้อมจะจ่ายในราคาที่เสนอให้ ด้วยเหตุนี้ในช่วงหนึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้รับการแนะนำให้ระมัดระวังรักษาหนังสือเดินทางของตนให้ปลอดภัย

จากข้อมูลข้างต้นนี้ มีมุมมองบอกเป็นนัยได้ว่ากลุ่มอาชญากรมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย อย่างไม่เป็นระบบ ซึ่งอาจมีกลุ่มย่อยหลายกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ของกิจกรรมอาชญากรรม และแต่ละกลุ่มย่อยก็เชื่อมโยงกันด้วยผู้ประสาน (Broker) สาเหตุที่ทำให้เครือข่ายนี้ยังคงอยู่ได้ประการหนึ่งอาจเป็นเพราะการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ และมีความยืดหยุ่นของความสัมพันธ์ระหว่างกันสูงมาก ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างดี เห็นได้จากการเพิ่มบริการให้ครอบคลุมตามอุปสงค์ของตลาดอาชญากรรม และเหตุผลอีกประการที่เป็นไปได้คือสมาชิกในเครือข่าย เช่น พนักงานโรงแรม คนนำเที่ยว และผู้ขายบริการทางเพศ อาจมีบทบาทที่ไม่สำคัญมากนักในเครือข่าย กล่าวคือไม่ได้เป็นผู้มีทักษะระดับเชี่ยวชาญ ดังนั้น หากจำเป็นต้องเปลี่ยนตัวแสดงในบทบาทนี้ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็ยังสามารถทำได้โดยไม่กระทบต่อความปลอดภัยและประสิทธิผลของเครือข่ายโดยรวม

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากไม่ได้มีการศึกษาโครงสร้างเครือข่ายของทั้งกลุ่มต็อกเตอร์ (Doctor) และ กลุ่มโจรกรรมหนังสือเดินทาง อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่ทราบถึงบทบาทและตำแหน่งที่แท้จริงของผู้กระทำผิดที่ถูกจับกุม และมีความสัมพันธ์ในรูปแบบใดต่อกันภายในเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้ว่า ต็อกเตอร์ (Doctor) และผู้ร่วมขบวนการส่วนหนึ่งจะถูกจับกุมตัวไปแล้ว แต่จากข้อเท็จจริงที่ผู้กระทำผิดอาศัยอยู่ในประเทศไทยมากกว่า 25 ปี ก็อาจมีการถ่ายทอดความรู้และสามารถขยายเครือข่ายไปได้อีก ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม จึงไม่สามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายอาชญากรรมนี้ล่มสลายไปแล้วจริง ๆ หรือเพียงแค่อยุติชะงักแล้ววิวัฒน์หรือฟื้นตัวเองให้กลับมาดำเนินกิจกรรมได้อีกครั้ง โดยการหาสมาชิกใหม่มาแทนที่คนที่หายไป ซึ่งอาจเป็นตำแหน่งฮับ (Hub) หรือผู้ประสาน (Broker) ของเครือข่ายก็เป็นได้ หากวิเคราะห์ด้วยมุมมองการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

³³ Kate Hodal, Alexandra Topping and Philip Oltermann, "Italian's Passport Used to Board Flight MH370 was Stolen in Phuket," last modified March 9, 2014, accessed January 13, 2023, <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/09/italian-passport-malaysia-airlines-flight-mh370-stolen-phuket/>

5. สรุปผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องเครือข่ายอาชญากรรมกับการปลอมแปลงหนังสือเดินทาง ผู้เขียนมีข้อสรุป และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผล

การศึกษาลักษณะและโครงสร้างเครือข่ายอาชญากรรมโดยอาศัยมุมมองการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมมีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจเครือข่ายอาชญากรที่เป็นเป้าหมายของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเครือข่ายการปลอมแปลงหนังสือเดินทางในประเทศไทย ที่แม้จะไม่ใช่อาชญากรรมร้ายแรงโดยตรง แต่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่นำไปสู่อาชญากรรมร้ายแรงอื่นอีกมาก จึงเป็นการบั่นทอนความมั่นคงของภาครัฐเป็นอย่างยิ่ง โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาจะสามารถนำไปพัฒนาแนวทางปฏิบัติ และกำหนดแผนการเชิงยุทธศาสตร์ระยะยาวในการสืบสวน แทรกแซง และปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรมได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า เห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเครือข่ายอาชญากรรมในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ โดยนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์กรณีตัวอย่าง เพื่อนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้มาพัฒนายุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติในการปราบปรามเครือข่ายอาชญากรรมในประเทศไทย และเห็นควรให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านปัญหาเครือข่ายอาชญากรรมจำเป็นต้องมีความตื่นตัวต่อสถานการณ์และข่าวกรองที่ต้องปรับปรุงให้ทันต่อเวลา ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลของประเทศที่ได้รับผลกระทบก็จำเป็นต้องปฏิบัติงานร่วมกันในรูปแบบของเครือข่าย โดยมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันและมีการแลกเปลี่ยนข่าวกรองกันอย่างเป็นอิสระ

References

- Bichler, Gisela. *Understanding Criminal Networks: A Research Guide*. United States: University of California Press, 2019.
- Bucci, Nino. "Criminals Faking Malaysian Identities to Obtain Australia Visas, Exploiting Cosy International Relationship." Last modified September 16, 2018. Accessed March 2, 2023. <https://www.abc.net.au/news/2018-09-16/criminals-faking-malaysian-identities-to-obtain-australia-visa/10237506/>
- Cavallaro, Lucia, Annamaria Ficara, Pasquale De Meo, Giacomo Fiumara, Salvatore Catanese, Ovidiu Bagdasar, Wei Song, and Antonio Liotta. "Disrupting Resilient Criminal Networks Through Data Analysis: The Case of Sicilian Mafia." *Public Library of Science* 15, no. 7 (August 2020), 1-22.
- Daily News. "Catch the Global Network of Doctors Forging Passports." Thai News Column, *Daily News*, July 22, 2016. Accessed January 12, 2023. <https://www.d.dailynews.co.th/regional/510766/> [In Thai]

-
- Europol. "EU Policy Cycle-EMPACT." Last modified January 20, 2022. Accessed April 13, 2023. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact/>
- Holt, Thomas J., and Jin R. Lee. "A Crime Script Analysis of Counterfeit Identity Document Procurement Online." *Deviant Behavior* 43, no. 2 (October 2020): 285-302.
- Kom Chad Luek. "Surat Thani Immigration Catch a Gang for Forging a Passport in the House." Crime Column, *Kom Chad Luek*, June 4, 2021. Accessed January 13, 2023. <https://www.komchadluek.net/news/469201/> [In Thai]
- Kornwilai Theppankunngam. "Passport Forgery Offenses in the Dimension of Prevention, Suppression and Protection." Last modified July 28, 2018. Accessed February 6, 2023. <https://www.prachatai.com/journal/2014/07/54792/> [In Thai]
- Kulthat Hongchayangkul, and Prachyanan Thiangchanya. "Network Creation and Administration." Last modified September 22, 2020. Accessed January 20, 2023. http://www.hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf/ [In Thai]
- Manager Online. "Arrested at the Golden Triangle checkpoint 2 Burmese Girls and 1 Vietnamese Girl Hired Chinese to Forge a Visa Extension to Stay in Thailand." Northern Column, *Manager*, December 17, 2022. Accessed January 13, 2023. <https://www.mgromline.com/local/detail/9650000119620/> [In Thai]
- Morselli, Carlo. "Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network." *Journal of Contemporary Criminal Justice* 24, no. 4 (November 2010): 382-392.
- NLTimes. "Sharp Increase in Forged Documents Submitted by Asylum Seekers." Last modified May 28, 2022. Accessed January 20, 2023. <https://www.nltimes.nl/2022/05/28/sharp-increase-forged-documents-submitted-asylum-seekers/>
- PPTV Online. "Fake Passports Transnational Threats." Hot Issues Column, *PPTV Online*, February 1, 2016. Accessed February 6, 2023. [https://www.pptvhd36.com/news/Hot Issues/22793/](https://www.pptvhd36.com/news/Hot%20Issues/22793/) [In Thai]
- UNODC and RSO. "Corruption as a Facilitator of Smuggling of Migrants and Trafficking in Persons in the Bali Process Region with a Focus on Southeast Asia." Last modified March 30, 2022. Accessed February 3, 2023. https://www.unodc.org/roseap/uploads/archive/documents/Publications/2021/Corruption_of_SoM_and_TiP_with_focus_on_Southeast_Asia_Mar2021.pdf/
- Williams, Phil. "Transnational Criminal Network." Last modified May 5, 2001. Accessed March 2, 2023. <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mr1382osd.8/>